

Hajdú Emil
(Budapest, 1941)

BUSA MAMA

Az interjú 2012. szeptember 14-én Pakson
és november 21-én Budapesten készült

Édesapám Óbecséről származott, heten voltak testvérek: hat lány és egy fiú. Apám volt a legfiatalabb. A munkája révén aztán Szombathelyre került, a vasúthoz. Ott valamelyik bálon megismerkedett a muterral, aki Bécsből került oda. Magánháznál dolgozott, cseléd lehetett. A legidősebb bátyám Szombathelyen született 1928-ban.

Tízen lettünk testvérek. A háború alatt édesapám levitt bennünket Jugóba, Óbecsére a testvéreihez, hogy ameddig a háború tart, maradjunk ott. A legidősebb testvérem már dolgozott: egy Teleki téri pékségből triciklin szállította az árut. A legkisebb gyerek, az öcsém pedig még karonülő volt, ők azért maradtak itthon. Óbecséről Csurogra kerültem a testvéreimmel együtt nevelőszülőkhöz, Busa Lajosékhoz. (Busa mamától tudom, hogy a pap szolt neki: vegyen örökbe bennünket.) A testvéreim talán egy hónapig voltak ottan, azután az utolsó előtti vonattal – mielőtt lezárták volna a határt – hazajöttek. Aztán se ki, se be! Én maradtam.

A nevelőszüleim kocsmárosok voltak, vagyonosak, és magyarok; a kocsmá a saját szép sarokházukban volt. A házat is, a kocsmát is elvették a partizánok. Mi pedig Járekra¹ kerültünk. A fagyos krumplit is kiszedtük a földből, és megettük. Két és fél éves lehettem akkor. Rettentően hideg volt, és, ugye, a lágerben se fűtöttek. Emiatt később kilenc láb- és egy gerincműtétem volt.

Hajdú Emil a nevelőszüleivel

¹ Bánát, Bácska és Baranya Katonai Parancsnokságának rendeletére Csurog teljes magyar lakosságát a járeki gyűjtőtáborba hurcolták, miután a Megszállók és Csatlósai Haborús Bűnösségét Kivizsgáló Bizottság megállapította, hogy Csurog község valamennyi felnőtt magyar lakossága közvetlenül vagy közvetve részt vett az 1942. januári véres razzsián. A bizottság a lakosságnak ezt a részét háborús bűnösnek nyilvánította a munkaszervezési szabályzat 19. szakasza alapján. Vékás János: Magyarok a Vajdaságban, kronológia. 20. p.

Első áldozás

Hajdú Emil

A partizánok éjszaka jöttek. Semmit sem volt szabad magunkkal vinnünk, csak azt, ami rajtunk volt. Kilenc hónapig voltunk Járekon; azt nem tudom, hogyan jöttünk el onnan.

Busa papát is vitték dolgozni, munkaszolgálatra, Busa mama mosott a partizánokra, osztotta az ételt a raboknak, mert, ugye, rabságban volt ott az egész nép.

Csurogra egyáltalán nem mehettünk vissza.²

Újvidékre kerültünk, s ott mindent újrakezdünk. Csak a bútorok egy részét – amit nem hordtak széjjel – sikerült megmenteni, amit Busa papa unokatestvérei átvittek Temerinbe.

A nevelőapám a malomban kapott munkát és szolgálati lakást. Gépésznek ment oda, géplakatos volt eredetileg; 1953-ig, a balesetéig ott dolgozott. A szíjat akarták föltenni a munkatársával az egyik gépre, de a szíj megakadt, gyomron vágta, megütötte a máját. Leszázálekolták.

Busa papa disznókat hizlalt, kecskéket tartott, én legeltettem őket a pajtásaimmal. Voltak csirkéink is. Busa mama a vendéglátóiparban talált munkahelyet, alkalmazott lett egyik kocsmában. Nagyon vallásos volt, mindennap ment templomba. Szombat-vasárnap szentmisére, hétköznap pedig az esti litániára.

Ameddig náluk voltam, nekem is mennem kellett minden vasárnap a misére. Elsőáldozó is voltam, bérmálkoztam, ministráltam is. Ha az volt a kívánságom, hogy ne csak a magyar karácsony legyen megünnepeelve, hanem a szerb is, Busa mama pulykát vágott, és egyszer leforrázta a lábát. Annak árán is megtartottuk a szerb karácsonyt. Mindent megkaptam tőlük.

Busa papa is istenhívó lett a balesete után. Mindig mondogatta, hogy őt szereti a Jóisten, mert meggyógyította. (Három lánytestvére közül ketten tanító

² 1946 februárjában a zsabylai népbíróság hozott egy határozatot, mely kimondta, hogy alkalmazni kell a magyarok felett a kimondott kollektív bűnösséget. Ez a határozat pecséttel, aláírással hitelesített. Ezzel a határozattal fosztották meg a magyarokat véglegesen a házaiktól, földjeiktől, és osztották szét egymás között, vagy adták el. Erre a kegyetlen sorsa jutottak a (csurogiak mellett) az életben maradt zsabylai és mzosori magyarok is. Teleki Júlia: www.zenta.polgarinfo.hu

apácák lettek, a harmadik férjhez ment, de fiatalon meghalt.) Újvidéken kezdtem '48-ban iskolába járni, magyar osztályba (volt szerb osztály is), kötelező volt a szerb és a német nyelv is. Az első négy osztályt kint végeztem, ott, ahol a jéggyár volt. Utána bekerültünk a nagygimnáziumba, de mivel sokan voltunk, kiraktak bennünket a kórházzal szembeni iskolába. (Úgy tudom, bombatámadás érte a NATO-bombázáskor. Tavaly ott mentünk el a kórház előtt, láttuk, hogy lakóházat építenek az iskola helyén.) Oda jártam egészen addig, amíg haza nem kerültem Magyarországra. Nagyon szép gyermekkorom volt, megvolt mindenem. Az iskola elvitt bennünket a tengerpartra, a nyári szünidőben voltunk táborban is. Hét-nyolc éves lehettem, amikor Busa papával elmentünk Temerinbe a bútorokért. A felnőttek szerbül beszélgettek: „Tudja a gyerek, hogy nem ti vagytok a szülei?” – kérdezte a nevelőapám unokatestvére. Ezt én megértettem, és otthon odaálltam Busa papa elé, és megkérdeztem: „Igaz, hogy nem ti vagytok a szüleim?”

Busa papa akkor megmondta: „Igen... Magyarországon élnek a szüleid és a testvéreid.”

Ezt én elfogadtam. Fúrta ugyan az oldalamat a kíváncsiság, de nem akartam elhagyni őket. Édesanyámék többször kerestettek a Vöröskereszt által. Azt tudták, hogy a testvéreim Csurogról kerültek haza, de nekem Járek után – gondolom – nyomomat vesztették.

A szüleim '47-ben tudták meg, hogy egyáltalán élek. Tito abban az évben december ötödikén két hajóval jött Pestre. Az egyikén ő utazott, a másikon pedig ottani magyarok. Lehetett jelentkezni az útra. Busa mama azzal a hajóval jött, kiderítette, hol találja meg Kőbányán a Hajdú családot a MÁV-telepen. El akart kérni édesanyámtól. A többi testvéreimet is támogatta volna, ha a szüleim neki adnak örökbe.

De édesanyám kijelentette: „Ha kilenc gyerek itt van, a tizediknek is itt a helye!” Nem engedett. Busa mama minden évben elment Belgrádba a papírokért, hogy ha lehet, maradjak náluk. Ez '55-ig tartott. Abban az évben május elsején kaptunk Újvidéken levelet, melyben az állt, édesanyám nem engedélyezi, hogy tovább kint maradjak. '49-ben (akkor már tudta édesanyám, hol vagyok) a nevelőszüleim (hogy megmaradjon az emlék róluk) beletetováltatták a karomba: *Busa Lajos Rumenácska 101. Novi-Sad 1949*. Busa mama 1955 május 28-án elvitt Szabadkára, három napot ott töltöttünk. Egy kollégiumban kellett leadnia engem a Vöröskeresztnek. Egész Jugoszláviából oda hozták a háborúban elkallódott magyar gyerekeket. Innen meg ugyanúgy a szerbiaiakat. Azzal a busszal jöttünk Magyarországra, amelyikkel őket hozták Szabadkára. Az átadás után már nem engedtek Busa mamához; állítólag rosszul lett, a mentő vitte el, és fél szemére akkor vakult meg.

Iskolai csoportkép, körrel megjelölve Hajdú Emil

Édesanyám nem engedte, hogy levezzek a nevelőszüleimmel. Attól félt, hogy azzal Busa mama elszakít tőlük. Az Újvidéken készült fényképeket is megsemmisítette. Ez valamilyen lelki dolog lehetett nála. Ennek ellenére el kell mondani: csodás édesszüleim voltak. Édesapám az Északi Járműjavítóban dolgozott, ő is géplakatos volt. Édesanyám vezette a háztartást, jól főzött; összetartotta és rendben tartotta a családot. Szolgálati lakásban laktunk. Tíz gyereket fölneveltek; szakmát adtak a fiúk kezébe, tanultak a lányok is. Én kovácstanulónak mentem a Ganz Mávagba, de azt nem nagyon bírtam. Mindig vérzett az orrom. Utána elég sokat segédmunkáskodtam kőművesek mellett, megtetszett, és felnőtt fejjel tanultam ki a kőműves szakmát.

'66-ban megnősültem, fölvevük Busa mamáékkal újra a kapcsolatot. Levelezni kezdtünk. Első találkozásunk Magyarországon volt. '68-ban egyszer írta, hogy jön Békéssámsonba a sógornőjéhez. (Busa mamáék hárman voltak testvérek: Mihály Pécsváradra került, András pedig Békéssámsonban lett állatorvos, Vilikének hívták a feleségét.) Megbeszéltük a feleségemmel, hogy meglátogatjuk. Elmentünk reggel a vonattal, fölkerestük Vilike nénit, aki akkor indult dolgozni. Azt mondta, hogy az újvidéki busz délután háromra érkezik. Ott találkozunk, és várjuk együtt Busa mamát. Amikor ő leszállt a buszról, én voltam az első, aki megölelte. Gondolni se mertünk arra, hogy nem ismer meg. Tizenkét éven át nevelt, tizenhárom év múlva találkoztunk újra. Mentünk hazafelé. Előttünk Busa mama a sógornőjével, én meg a feleségemmel utánuk. Már majdnem hazaértünk, amikor Busa mama megkérdezte a sógornőjétől: „Kik ezek, akik jönnek utánunk?” „Nem ismerted meg? Ő az Emil!” Busa mama majdnem rosszul lett örömeiben.

Busa mama és Emil

A rá következő évben a feleségem és a sógornóm ment ki hozzájuk Újvidékre. Én nem tudtam menni, mert akkor lett új munkahelyem.

'70-ben én mentem egyedül, '72-ben (akkor volt ötéves a kislányunk) családostul mentünk. Azt szavakkal nem lehet kifejezni, milyen volt a fogadtatás!

Utána általában kétévenként jártunk, egészen 1982-ig. Édesanyám akkor már nem szólhat ehhez semmit.

Akkoriban még nagyon sok magyar élt Újvidéken. Amikor szanálták a Rumenacska utcai házat, Busa mamáék elköltöztek a Futoski út 33-ba. Az már a saját házuk volt, ott is volt kocsmá, amit béreltek.

1978-ban meghalt Busa papa, '84 április 17-én pedig a mama. Egyik rokon küldte a táviratot, amit máig megőriztünk: *Nena tegnap meghalt csutortokon delutan 4 kor temetes*

Nem tudtunk elmenni. Én kórházban feküdtem, moccanni sem bírtam, de útlevelünk sem volt.

A csurogi iskola

Holt-Tisza partja